

vestram, ut vermes peccatorum exstinguatis. Hæc tria vobis necessaria sunt, lux bonæ operationis, oculus bonæ discretionis, sal prædicationis et correptionis. De illis qui bene prædicant et male faciunt ait Dominus: *Quæ dicunt facite, sed tamen opera eorum nolite facere; dicunt enim et non faciunt* (Matth. xxiii, 5), isti sunt etenim lux. Sunt alii qui oculo discretionis carent, qui non discernunt peccata et poenitentias, qui ligatione, qui absolutione digni habeantur, de quibus Dominus per Ezechielem: *Sacerdotes mei contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam, et inter pollutum et mundum non intellexerunt* (Ezech. xxii, 26). Sunt iterum alii qui nesciunt prædicare, de quibus dictum est: *Canes muti non valentes, vel nescientes latrare*, (Isa. lvi, 10). Si oculum discretionis non habet, indigne solvit et ligat. Si non est sal, canis est circa gregem Domini, sed lupum latratu prædicationis non fugat. Si **487** non est lux, alios introducit, sed non intrat. Hæc ergo ita, fratres, vobis simul necessaria sunt; si unum eorum deest, gregem Domini periculose

A servatis, quia si non estis lux, cum periculo corpus Domini tractatis, et officio vestro indigni estis. Si oculo discretionis caretis, tunc *cæcus cæcum ducet, et ambo in foveam cadent* (Matth. xv, 14). Si saltem prædicationis non habetis, tunc jejunos populus Domini erit et deficiet in via, quod valde vobis periculosum est, cum Dominus dicat: *Nolo eos dimittere jejunos ne deficiant in via* (ibid., v. 32). Considerato ergo onus vestrum, clamat vobis propheta Osee: *Audite hoc, sacerdotes, et attendite, domus Israel, quia vobis iudicium est* (Ose. v, 1); et unde iudicium expectent, supponit: *Quoniam laqueus facti estis Sion, et rete expansum* (ibid.); quasi diceret: Vos qui alios expedire debetis, malo exemplo vestro alios illaqueatis. Pensate igitur quid estis? videtis ad quod ministerium in domo Dei ordinati estis. Vobis tradidit Deus pecuniam suam dum redeat, dicens: *Negotiamini dum venio* (Luc. xix, 13). Deus autem qui dixit: *Ego sum pastor bonus* (Joan. x, 11), pastores suos et greges suos conservet, ut eos in cœlestem Jerusalem, ubi pax, et gaudium, et vita, perducatur. Qui vivit et regnat, etc.

DE EXPOSITIONE BAPTISMATIS ET EUCHARISTIÆ.

Ex eodem ms. codice Bigotiano.) **488** Sciendum est denique quod Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Isidorus, Hilarius, Maximianus, Innocentius, Gelasius firmiter credunt et diffiniunt quod baptisma, et eucharistia, et chrisma nec per bonos sacerdotes augentur, nec per malos minuantur. Beatus vero Hieronymus sacerdotes ad sanctam et mundam vitam provocans, eadem fide, licet aliis verbis, ut quibusdam videtur, in Expositione duodecim prophetarum dicit quod vita eucharistiam et non verba faciunt; quod cum maxima concordia cæterorum sanctorum Patrum accipiendum et pie resolvendum est. Deus enim omnipotens per fidem et solemnita verba sacerdotis, licet peccator sit, substantiam panis et vini vertit in veram substantiam carnis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Sed si sacer-

dos mundus, et castus et pius est, in hoc facit eucharistiam ut per vitam bonam et orationes suas prosit in salutem ipsam eucharistiam efficiant et accipienti, quæ per se plena et perfecta est, id est, ex Deo omnipotente; id est, et verbis, et fide sacerdotis, et fide astantium corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi est; sacramentum enim Dominicum per se sanctum et verum est solemnibus verbis et fide, sicut dictum est. Sed si sacerdos bonis operibus exsequitur quod credit et tractat, facit eucharistiam sibi et accipientibus prodesse in salutem. Accedit enim verbum divinum, et facit sacramentum (August., tract 80 in Joan.), facit (inquam) id est, obtinet apud Deum vita bona, vita conficiuntur ut eis accipientibus prosit.

APPENDIX AD ACTA VETERA.

SYNODALES CONSTITUTIONES

Per reverendum in Christo Patrem, et D. dominum Ludovicum de Canossa, Dei et sanctæ sedis apostolicæ gratia Bajocensem episcopum, editæ et publicatæ in ejus synodo œstivali Bajocis solemniter celebrata anno Domini millesimo quingentesimo decimo octavo, die 13 mensis Aprilis post Pascha.

Quæ anno Domini millesimo quingentesimo decimo quinto, mensis vero Aprilis die decima septima, per bonæ memoriæ prædecessorem nostrum immediatum in œstivali synodo promulgata fuerunt statuta tenoris sequentis.

I. Prædecessorum nostrorum vestigiis inhærendo statuimus et ordinamus quatenus viri ecclesiastici nostræ Bajocensis diocesis, sub pœna emendæ arbitrariæ, cum habitibus decentibus, nimia longitudine vel brevitate minime notatis, sed honestis et suo statui congruis et decentibus, tam in ecclesiis quam extra, uti habeant, debita tonsura muniti, comam nullatenus nutriendas, sed auribus patentibus incedant.

II. Item quod sæcularibus negotiis contra statum ecclesiasticum nullo modo se immisceant; nec quovis modo mercantias publice faciant causa lucri emendo vel vendendo, nec conductores seu locato-

res, arrendatores, seu affirmatores terrarum maxime laicis spectantium aut ipsorum in suis dominiis et curiis sæcularibus procuratores existant, seu receptores, et maxime beneficiati, et qui habent curam animarum. Quibus præcipimus residentiam facere in locis suorum beneficiorum, ut infra dicitur. Nec in diebus aut subsidiis regis rotulos dictando, scribendo, receptas faciendo, seu alias quovis modo se introumittere audeant.

III. Item, quod mulieres, de quibus aliqua possit oriri suspicio, cum scandalo in suis mansionibus non teneant, nec filios forsan ex illicito coitu procreatos in ecclesiis vel officiis divinis sibi ministrare permittant.

IV. Insuper caveant sub pœna arbitraria ne quovis modo insolentiam aut tumultum, seu scandalum facere audeant in servitiis defunctorum; nec ad illa se ingerant, aut compareant causa celebrandi missas

peculiares, nisi a parentibus, amicis, aut executoribus dictorum defunctorum specialiter vocati fuerint et invitati.

V. Item, quod pileos in ecclesiis officiano nullatenus deponent, sed caputia honesta habeant, habitibus dissolutis in colore et factione penitus relictis, tabernasque, nisi causa necessitatis tanquam viatores, intrare non audeant ad comessionationes et ebrietates sectandas; mittere tamen poterunt pro sua necessitate ad potum in eisdem tabernis querendum.

VI. Inhibentes ulterius Ecclesiarum hujus diocesis rectoribus et eorum vicariis ne in domibus presbyteralibus **3** tabernas teneant, seu teneri faciant, aut permittant quovis modo, nec viros ecclesiasticos sibi ignotos ad sacrum sacerdotale officium exsequendum in suis Ecclesiis admittant absque nostra et officiariorum nostrorum licentia speciali, etiamsi religiosi fuerint, nisi a suis praelatis litteras habuerint obedientiae, et quomodo sunt missi a suis praelatis.

VII. Item, quod casus ad nos reservados scire studeant, ne suos parochianos ab eisdem casibus absolvendo decipiant; manipulumque curatorum una cum nostris praesentibus statutis synodalibus propriis et non accommodatis secum habere curent infra festum Pentecostes Domini proxime venientis; et ad Kalendas nostras singulis annis celebrandas, necnon regesta excommunicatorum suarum parochiarum et testamentorum coram eis passatorum quae facere tenentur, juxta statuta synodalia, tam a nobis quam a praedecessoribus nostris edita, promotori nostro exhibeant, ac in synodis et Kalendis nostris cum habitibus et superlicitis honestis, cessante legitimo impedimento personaliter compareant.

VIII. Item, quod divina servitia et sacramenta ecclesiastica cum debitis honore, gravitate et reverentia, suis parochianis ministrent, clandestinisque sponsalibus non intersint. Et casu subito seu fortuito occisis et decedentes absque nostra seu praedictorum nostrorum officiariorum licentia inhumare non praesumant.

IX. Item, quod vasa et ornamenta ecclesiastica, cultui et servitio divino deservientia et deputata, munda et nitida conserventur, nullis maculis aut sordibus polluta.

X. Praeterea quia vitium falsitatis his diebus multipliciter (unde proh dolor!) inolevit; nam quidem falsis nominibus nuncupantes obligatoria instrumenta, et quitatoria, memorialia et mandata contra alios impetrant, et passare faciunt fraudulenter ut alios sibi obligatos teneant, et eos quibus sunt obnoxii eludant, et absolutoria sua disquisitis mediis fallaciter extorqueri possint et valeant, quandoque alii falsis et adulterinis utuntur sigillis de facto excommunicando et propemodum absolvendo proximos suos, et seipsos decipiendi: alii vero diversos alios modos excogitant falsitatis, et, quantum in eis est, ad damnatum perducunt effectum: nos proinde huic pestilenti morbo, quantum possumus, obviare cupientes, statuimus ut nullus ecclesiasticus vel saecularis, cujuscunque conditionis aut status, imposterum hujusmodi falsitatis vitia aut alia quaecunque committere fraudulenter aut dolose audeat vel praesumat, seu opem, consilium vel favorem scienter committentibus impartiri; quod si secus deinceps attentatum fuerit a quolibet vel praesumptum, decernimus malefactores constituto de praemissis gravi poena puniri, injungentes decanis et presbyteris nobis subditis ut nobis vel officialibus seu promotoribus nostris, quam citius fieri poterit, notificent quidquid sciverint de praemissis; alias poena simili et graviori eosdem puniemus.

XI. Praecipimus insuper omnibus et singulis curatis praedictis nostrae Bajocensis diocesis ut supra locum dictorum suorum beneficiorum personaliter

A resideant, nisi causa legitima existente, cum eisdem per nos seu vicarios nostros duxerimus dispensandum, et maxime residentes in nostra diocesi Bajocensi.

5 XII. Ulterius injungimus ad poenam emendae arbitrariae omnibus et singulis presbyteris nostrae Bajocensis diocesis ne ad altare pro missa celebranda accedere praesumant, nisi missam praevideant, et habeant omnia sibi necessaria pro missa peragenda; utpote panem, vinum, librum, calicem, ornamenta ecclesiastica, ignem et clericum ad respondendum eidem missam celebranti.

XIII. Demum et finaliter praecipimus, statuimus et injungimus omnibus et singulis decanis nostris ruralibus, ut cum omni diligentia ad relevamen subditorum nostrorum informationes super delictis et excessibus quoruncunque absque protelatione et excusatione quacunque faciant et referant, et mandata nostra absque mora exsequantur et exsequi procurent, atque officariis nostris reportent exsecutata et relatata sub poena pecuniaria et emenda arbitraria pro quolibet defectu (quod absit!) in praemissis per eos faciendo; quod si in praemissis negligentes et remissi comperti fuerint, volumus eos poena graviori puniri et corrigi, aliis statutis et ordinationibus synodalibus, dudum a praedecessoribus nostris editis in suo robore duraturis, quae praesentium per tenorem renovamus, et vires obtinere volumus.

Ipsa etiam statuta renovantes duximus declaranda, et nonnulla alia eisdem decrevimus superaddenda. Et primo:

XIV. Circa nimiam longitudinem vel breviteriam vestium virorum ecclesiasticorum, declaramus ut infra festum Omnium Sanctorum proxime venturum tunicae longiores eorumdem ad talos usque et non ultra protrahantur, breviores vero ultra mediam **6** tibiam se extendant, quotidieque caputium seu domino panni nigri aut cornetam deferant. Et pileo atque corneta praecipue in ecclesia officiano depositis, utantur a caetero caputio vulgariter (*un domino*) et aliis insigniis clericalibus in et ad poenam emendae arbitrariae.

XV. Statuentes insuper ut nullus clericus nostrae Bajocensis diocesis futuris temporibus ad sacrum subdiaconatus et superiores ordines in vim tituli pro parentes et amicos quoquomodo assignati recipiatur seu promoveri permittatur, nisi prius assignator tituli et clericus cui assignabitur personaliter coram nostris officialibus in judicio comparuerint et eorum juramentis mediantibus respective asseruerint, videlicet assignator tituli se annuatim solvere intendere realiter et de facto absque fraude eidem clerico et soluturum esse summam sufficientem, ad quam se obligabit. Dicitur vero clericus hujusmodi summam sibi assignatam cum effectu exigere, et nullomodo alienare se remittere nisi forsan contigerit eundem clericum de beneficio sufficientis valoris provideri, quod sibi non liceat etiam casu adveniente, nisi de licentia et permissu nostris, et in absentia nostra judicialiter coram officialibus nostris, ut praemittitur. Titulans autem et titulandus se nullam pactionem Simoniacam, aut alias illicitam conventionem in praemissis fecisse aut facturos esse. Praecipientes nihilominus de et super assignatione dicti tituli et aliis inquiri solitis pro decanos nostros debita fieri informationem. Pro qua fideliter referenda reportabunt a titulandis summam tantum viginti quinque solidorum Turonensium omnibus inclusis. Aliter et alias hujusmodi titulum minus quam **7** debite assignatum viribus carere decernimus.

XVI. Et quia jure cavetur: *Ama scientias Scripturarum, et carnis vitia non amabis* (Hieronymus episcopus ad Rusticum monachum de forma vivendi), ideo omnibus, in quantum in nobis est, provideri cupientes injungimus singulis clericis, praecipue curatis et vicariis in ecclesiis ministrantibus, ut saepe vacent litteris, et sibi emant tractatum nuncupatum *Fillon, et Mu-*

nipulum curatorum, necnon præcepta synodalia a prædecessoribus nostris edita infra duos menses proxime futuros. Et in illis se instruant sub pœna excommunicationis.

XVII. Statuimus præterea ne clerici in sacris constituti publice ludant, vestesque deponant; nec ludis prohibitis intersint, imo, quantum poterunt, laicos ab omni scelere retrahant. Jocularibus et histrionibus non intendant, omnino a choreis se reddant alienos. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, ab officio suspendetur, pœna vero alia arbitraria condemnabitur.

XVIII. Nostris etiam decanis ruralibus ad pœnam privationis sui officii inhibemus ne [f. concilii] facinorosum hominem eujuscunque gradus, status aut conditionis existat, maxime publicum et notorium in suo peccato fovere aut recelare audeant; sed facta prius inquisitione præparatoria tam cito revelare curent, ut secundum casuum exigentiam delinquentes coerceantur; alioquin, si in hoc remissi et culpabiles reperti fuerint, ultra sui officii privationem acriter punientur; quod bene advertant.

XIX. Ex decretis sanctorum Patrum nostrorum manifestatur quod placere Deo sine fide non possumus. Et quia ad nostras devenit aures quamplurimos nostræ Bajocensis diœcesis parum in fide catholica imbutos esse, cupientes salubriter providere, unde statuimus ut de cætero singuli curati seu eorum vicarii, diebus Dominicis in pronao missarum parochialium alta et intelligibili voce proferre habeant, et distincte dicere orationem Dominicam, *Pater noster*, et utrumque *Credo*, ut sic ignari, rudes, et imbecilles addiscere et retinere valeant, et explicite saltem credere non erubescant.

XX. Ex auctoritate et decreto reverendi in Christo Patris et domini domini Bajocensis episcopi, injungitur et districtè præcipitur omnibus et singulis cu-

ratis diœcesis Bajocensis ut in eorum beneficiis personalem et continuam faciant residentiam infra tres menses proximos, computando tamen quoad dispensatos ad tempus super non residentiam a die termini eorum dispensationis, alioquin contra non residentes dicto tempore elapso procedetur via juris, tam per subtractionem eorum fructuum quam per privationem beneficiorum, si opus sit.

XXI. Item, inhibetur omnibus et singulis curatis dictæ diœcesis et eorum vicariis ne aliquos presbyteros in aliena diœcesi etiam in curia Romana promotos permittant in suis parochiis divina celebrare officia nisi super hoc permissionem celebrandi ab eodem domino episcopo aut ejus officariis obtineant, et de ea litteratorie docuerint sub pœna emendæ arbitrariæ.

XXII. Item, injungitur omnibus et singulis decanis ruralibus dictæ diœcesis ut moneant omnes et singulos patronos beneficiorum curatorum, tam ecclesiasticos quam laicos, eorum decanatum, quod de cætero, dum præsentabunt eidem domino episcopo aliquem seu aliquos ad beneficia ad eorum præsentationem spectantem, mittant eorum præsentatum personaliter ad petendum litteram collationis seu institutionis, quia de cætero nullus per procuratorem obtinebit collationem beneficii curati.

XXIII. Item, injungitur eisdem curatis ut habeant diligenter observare statuta synodalia tam per eundem dominum episcopum quam suos prædecessores pridem edita et promulgata; et ut quilibet eorum apud se habeat libellum nuncupatum *Fillon*, vel *Speculum curatorum*, et etiam alium librum nuper auctoritate ejusdem domini impressum, intitulatum: *L'Instruction des curés*, eosque libellos in Kalendis exhibeant, promotori ejusdem domini episcopi sub pœna emendæ arbitrariæ.

STATUTA SYNODI ÆSTIVALIS DIÆCESIS EBROICENSIS

Pro anno Domini 1576, per R. P. Claudium DE SAINTES ejusdem episcopum.

Illustrissimo principi cardinali A. BORBONIO archiepiscopo Rotomagensi.

Magna in expectatione sumus, illustrissime princeps, vestre provincialis synodi, quæ temporis iniquitate collapsam **10** in nostris Ecclesiis pietatem ac disciplinam ecclesiasticam instauret, et contra effrenatam hereticorum libertatem, nos saltem summa fidei atque animorum consensione muniat. Interea cum instaret dies synodi diœcesanæ, quam primam sumus habiuri, nec nihil egisse videremur, statuta quædam contexamus, quæ nostris Ecclesiis putavimus esse necessaria, vel saltem profutura, si tam libenter a nostris hominibus demandantur executioni quam fuerint a nobis scripta. Sed cum probe intelligeremus hoc postremum in vestra post Deum euctoritate positum, non in nostra, curavimus, antequam clero proponerentur, ad amplitudinem vestram deportari, ut tantum ea veniant in lucem quæ vestra archiepiscopalis censura et auctoritas confirmavit, ne nullus relinquatur calumniandi locus. Sunt sane paulo prolisiora, sed tanto sequentur postea breviora. Nec nos decuit initio sine documentis mandata et statuta edere, ne viderentur nostros potius cogere quam docere et ducere; graviora et efficaciora provincialis synodus limabit, cui vocandæ ac feliciter perficiendæ, precor, salvatore nostro Jesu Christo, vestræ vietati

C incolumitatem, et a negotiis reipublicæ aliquam dimissionem concedi.

Ex nostra diœcesi octava Kalendas Junii 1576.

De numero vestrorum suffraganeorum humillimus vestre amplitudinis orator, Claudius episcopus Ebroicensis.

TITULI CAPITULORUM.

11 De provisione beneficiorum et maxime curatorum.

De residentia curatorum.

De vita et honestate curatorum et aliorum ecclesiasticorum.

De officio curatorum et vicariorum.

De officio populi.

De sententia excommunicationis ferenda.

De scholis et earum magistris.

De concionatoribus.

De provisione et reformatione Breviariorum et aliorum

librorum ecclesiasticorum pro diœcesi Ebroicensi.

De decanis ruralibus.

Privilegium Urbani papæ, quod episcopus Ebroicensis possit compellere subditos suos ad ordines et residentiam.

Litteræ Gregorii papæ X super eodem.

CLAUDIUS de Saintes, Dei et sanctæ sedis apostolicæ gratia Ebroicensis episcopus, omnibus et sin-